

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЕТИКИ НОНСЕНСУ В АМЕРИКАНСЬКИХ ВІРШОВАНИХ ТЕКСТАХ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Постмодернізм – це специфічне соціокультурне явище, що значною мірою визначає загальний стан у сфері духовності останньої чверті ХХ – початку ХХІ ст. та несе з собою новий спосіб світовідчуття і світорозуміння [5, с. 2]. Тема літературного постмодернізму достатньо розроблена вітчизняними та зарубіжними вченими [4; 7; 9 та ін.]. Особлива увага приділяється, зокрема, вивченню стилістичних засобів та принципів текстотворення в прозових творах цієї художньої течії [2; 6; 10]. Помітний інтерес до дослідження сучасних віршованих текстів [1; 3; 11] зумовлює актуальність з'ясування особливостей реалізації поетики нонсенсу в поетичному мовленні постмодернізму. Під поетикою нонсенсу ми розуміємо систему різноманітних (структурно-графічних, фонетичних, морфологічних, синтаксичних, семантичних) лінгвостилістичних засобів і прийомів та когнітивних способів створення нових та приховування усталених смислів художнього тексту. Метою даного дослідження є визначення складників поетики нонсенсу в сучасних американських віршованих текстах, тобто, маркерів, які сигналізують про абсурд на вербальному та на концептуальному рівнях. Згідно з нашою робочою гіпотезою, одним з позамовних чинників поетики нонсенсу є абсурдистський тип індивідуально-творчої художньої свідомості, що відображає ідеологічні потреби, уявлення та принципи літературної творчості епохи постмодернізму.

У науковій літературі постмодернізм визначається одночасно як “органічне співіснування різноманітних художніх методів” [7, с. 155] та заперечення усіх попередніх уявлень, в тому числі модерністських [11, с. 17]. Існують різні точки зору щодо співвідношення цих культурних епох.

Постмодернізм розуміється, по-перше, як заключна стадія модернізму з найвищим вираженням його основних принципів, тому панує думка, що термін “постмодернізм” констатує лише певну спадковість у часі та “ні від чого окрім безпосередньо передуючого йому модернізму не відрізняється” [6, с. 35]. По-друге, постмодернізм протиставляється модернізму як по способу усвідомлення світу, так і по типу художнього переосмислення дійсності [10, с. 9]. По-третє, модернізм та постмодернізм розглядаються як самостійні явища, котрі мають оригінальний характер, власний філософський базис та своєрідну естетику [7, с. 156]. Третя точка зору, на наш погляд, найточніше відображає специфіку постмодернізму як явища, котре “творчо переосмислює досягнення різних художніх систем, у тому числі модернізму, та разом з тим представляє цілком оригінальний та самобутній феномен культури” [10, с. 9].

Як уже згадувалось раніше, для поезики постмодернізму характерне особливе світосприйняття, що увиразнюється в абсурдистському типі індивідуально-творчої художньої свідомості. Під типом художньої свідомості ми розуміємо частину суспільної свідомості, що відображає історичний зміст певної епохи і характеризується превалюванням того чи іншого виду поетичного мислення [2]. Постмодерністському мисленню притаманні еkleктизм, відсутність послідовності, фрагментарність опису, брак єдиної позиції та єдиної концептуальної мови. Знімається принцип системності, організованості тексту. Постмодерністське мислення антиєрархічне, його світобачення протистоїть ідеї цільності світу, йому властива епістемологічна невпевненість, тобто уявлення про світ як про хаос, безглуздий та непізнаваний, породжений кризою раніше існуючих цінностей [10, с. 7]. Задля існування у такому світі поети вдаються до таких засобів як мовна гра, іронічність трактувань, релятивізм, пародіювання, десакралізація найвищих матерій та онтологічний абсурд. Останній, осмислюється нами, слідом за В.І.Карасиком, як емоційний протест проти відчуження від світу, що пов'язаний з переживанням втрати сенсу життя [8, с. 46]. Онтологічний

абсурд у постмодерністській поезиці передбачає “загальну відмову від раціонального структурування світу, який постає як хаотичний – такий, де панує ентропія, аструктурність, відсутність причинно-наслідкових зв’язків” [2, с. 187].

Особливості постмодерністської парадигми зумовили полівалентну поетику постмодернізму в прозових творах, ознаки якої вже визначено у сучасній лінгвістиці:

- поява нових гібридних літературних форм;
- цитатно-пародійне дво- та багатоголосся, пастиш;
- фрагментарність, колаж, монтаж, використання готового та розчленованого літературного тексту;
- ризоматика;
- абсурд;
- розчинення голосу автора у використовуваних дискурсах;
- гра з “мерехтливими” культурними знаками та кодами;
- травестійне зниження класичних зразків, іронія та пародіювання;
- багаторівнева організація “двоадресного” тексту та ін. [10, с. 15].

Перераховані вище ознаки є актуальними для постмодерністського віршованого мовлення, проте, воно має свої, притаманні лише йому особливості. Постмодерна поезія не має нічого спільного з “традиційною лірикою і зосереджується на темах суб’єктивності, теорії, процесу, мови та текстуального значення” [9, с. 311]. Поети-постмодерністи творять поезію, що пориває з сталим уявленням про вірш як про “зосереджений на собі і самодостатній мистецький факт, віддаючи перевагу процесо-центричній альтернативній поезії, що кидає виклик передбачуваний “природності” референційності, суб’єктивності, текстуальності та поетичного твору як жанру” [там само].

Перше, на що звертаємо увагу, *структурно-графічні* особливості поетичного мовлення постмодернізму. Постмодерністський віршований текст візуально відрізняється від традиційного вірша: “сторінка більше не

містить у собі акуратно виготовленого поетичного факту, а є радше тим місцем, де поет працює з якоюсь конкретною темою” [9, с. 313]. Прикладом слугує вірш Ш.Дентц “Leaf Weather” – “Пора листопаду”:

Sitting here opening chestnuts

one comes out like a coin

Night is only sky change

blue lakewater drifting

among women who are like men,

kind gentle hippos who congregate at wet spots

[Dentz EPR]

Тему осені авторка втілює, створюючи іконічний словесний поетичний образ падаючого листа. Ефект листопаду досягається шляхом розривання строф та невпорядкованим розміщенням фрагментів тексту на сторінці.

Для віршованого мовлення постмодернізму характерна наявність *немовних елементів* у тексті, таких як цифри, дроби, знаки ділення тексту, елементи графіки і колажу. Наприклад, серія віршів Кетрін Вагнер має назви: “*Exercise 17 (8/19/01 a.m)*”, “*Exercise 25 (11/29/01 p.m)*” і т.д. [Wagner EPR].

У віршованому мовленні постмодерністів зустрічаємо чисельні *неологізми* як лексичні так і граматичні. В американських віршованих текстах знаходимо такі авторські інновації: “*a rain of alphabet-soup letters*” [Koestenbaum EPR]; “*trainyards, coal piles, empty pre-fab warehouses*” [Bogen EPR]; “*Trouble with double-edginess, again*” [Wasserman EPR]; “*A bird flies over and I am birdbrained*” [Isles EPR].

Велика кількість текстів постмодернізму вирізняється свідомою установкою на іронічне зіставлення різноманітних літературних стилів, жанрових форм та художніх течій. Ще однією особливістю постмодерністської поезії є тенденція до імітації, пародіювання інших художніх течій. Постмодерністський вірш — це *пастуш* із прози, цитат та поетичних рядків, що черпають свій зміст із широкого діапазону інтересів і тем, а “поет-постмодерніст висуває на перший план той факт, що поетичний

твір (як і сам поет) вплетений у мережу зв'язків з іншими текстами ідеологією, жанрами та поетами” [9, с. 313]. Вдаючись до пастишу, поети–постмодерністи наслідують у своїх творах стилі інших історичних періодів [4, с. 303]. Яскравим прикладом є сучасні американські лімерики, в котрих суттєво порушуються норми написання класичних лімериків, проте, імітується манера їх написання, стиль, жанр, а також стереотипи поведінки персонажів. Аналізований нами лімерик був написаний у відповідь на дозвіл Управління по контролю за продуктами та ліками США вживати продукцію клонованих тварин:

*The FDA claims that it's safe to eat
The milk from cloned cows, what a treat!
I'm not scared of genetics
But I fear Dianetics
And Tom Cruise lecturing "Don't eat meat!"*

[BDL]

У наведеному лімериці імітується форма і стиль англійських лімериків, при цьому, з іронією відображено реалії життя сучасних американців. Здатність людини проникати у сфери раніше їй не підвладні, а саме виконувати роль Творця, клонуючи тварин та вживаючи у їжу генно-модифіковані продукти, є абсурдною з точки зору релігії та здорового глузду, проте у сучасному світі це стає реальним фактом, дозволеним владою та законами. На концептуальному рівні таке протистояння може бути представлене у вигляді концептуального оксиморона НЕБЕЗПЕКА vs. БЕЗПЕКА.

Віршовані тексти постмодернізму, з одного боку, можуть використовувати тематичний матеріал та техніку “популярного”, тобто, масового рівня культури, що робить їх привабливими навіть для малооствічених читачів [7, с. 157; 10, с. 200]. Так відбувається демократизація поетичного мовлення, що увиразнюється у використанні слів побутового, розмовного стилю: просторіччя, сленгу, кліше та спрощенні

синтаксичної побудови речень [3, с. 71]. З іншого боку, засобами пародійного осмислення більш ранніх, здебільшого модерністських текстів, завдяки іронічному трактуванню їх найбільш розповсюджених сюжетів, прийомів та техніки подачі матеріалу, вони апелюють до найбільш освіченої аудиторії [10, с. 200]. Таку поезію називають “елітарною”, тобто, орієнтованою на вузьке коло читачів [3, с. 71]. Особливістю деяких американських віршованих текстів є одночасна демократизація та елітаризація мовлення, тобто, “подвійне кодування”. У наведеному далі вірші Уейн Костенбаум “John Wayne's Perfumes” – “Парфуми Джона Уейна” подано назви фільмів, за участю відомого голлівудського актора Джона Уейна, та вказано парфуми, якими він начебто користувався під час зйомок, у кожному з цих фільмів:

In Cast a Giant Shadow, John Wayne wore Claiborne Sport;

in Flame of the Barbary Coast, Femme;

Dakota, Diorissimo.

[Koestenbaum EPR]

Наведені у вірші фільми відомі кожному пересічному американцю та є невід’ємною частиною масової культури США, тоді як не усі читачі мають уявлення про властивості та запах вказаних парфумів, а, отже, не можуть доповнити візуальний образ героя фільму синестизійним образом. Загалом, прочитання віршу як і перегляд фільму не дають реципієнту можливості відчувати запахи, тому поєднання таких образів може бути незрозумілим і навіть абсурдним з точки зору здорового глузду. Авторка використовує не лише гру з образами, а й гру зі звуками, частково застосовуючи прийом тавтограми, тобто, підбираючи назви фільмів та парфумів у кожному рядку тексту за однаковими першими звуками: “Dakota” – “Diorissimo”.

Уявлення про світ поетів-постмодерністів тяжіє до так званого “перевернутого” світобачення, що виходить за межі та суттєво відрізняється від сталого уявлення про світ. У віршованих текстах постмодернізму знаходимо поширені метафори, які слугують для опису розумової (психічної) та емоційної дезорієнтації. Наприклад:

<i>Sometimes the</i>	<i>Іноді</i>
<i>green pasture</i>	<i>зелене пасовище</i>
<i>of the mind</i>	<i>розуму</i>
<i>tilts abruptly.</i>	<i>нахиляється раптово.</i>
<i>The grazing horses</i>	<i>Коні, що пасуться</i>
<i>struggle crazily</i>	<i>борються несамовито</i>
<i>for purchase</i>	<i>за точку опори</i>
<i>on the frictionless</i>	<i>на гладенькій</i>
<i>nearly vertical</i>	<i>майже вертикальній</i>
<i>surface. Their</i>	<i>поверхні. Їх</i>
<i>furniture-fine</i>	<i>стрункі</i>
<i>legs buckle</i>	<i>кінцівки гнуться</i>
<i>on the incline,</i>	<i>на схилі,</i>
<i>unhorsed by slant</i>	<i>обеззброєнні скосом,</i>
<i>they weren't</i>	<i>який вони</i>
<i>designed to climb</i>	<i>не призначені подолати</i>
<i>and can't</i>	<i>і не можуть</i>
[Ryan EPR]	[перекл. наш]

Даний твір є глибоко метафоричним. На нашу думку, “*the green pasture of the mind*” – це СВІТОГЛЯД людини, що раптово нахиляється, перевертається, тобто змінюється; “*the grazing horses*” – ДУМКИ, стали уявлення людини про світ гнуться, деформуються, зіткнувшись з перешкодами – “*frictionless vertical surface*”, “*incline*”, “*slant*”. Неспроможність подолання нових обставин, боротьба з перешкодами, що не дає ніяких результатів, призводять до суцільної дезорієнтації людини, котра відображається на її особистості, породжуючи хаос та кризу.

Отже, характерними ознаками постмодернізму є відмова від ідеї просвітницької ролі літератури, прагнення довести, що мистецтво, зокрема поезія, у сучасному світі втратило свою самобутність і цінне лише як засіб гри – звуком, словом, графікою, образом, смислом. Як наслідок, з’являється

специфічна форма світовідчуття, котра заперечує усі системи цінностей і пріоритетів та увиразнюється в абсурдистському типі індивідуально-творчої художньої свідомості. Проаналізувавши ряд постмодерністських американських віршованих текстів, ми встановили, що поетика нонсенсу втілюється на всіх рівнях мови: графічному, фонетичному, морфологічному, семантичному, синтаксичному та концептуальному. Лінгвостилістичні засоби і прийоми поетики нонсенсу покликані створювати нові та приховувати усталені смисли художнього тексту. Перспективою подальших наукових досліджень є визначення видів поетичного мислення, що превалюють в абсурдистському типі художньої свідомості та когнітивних способів – концептуальних схем, які лежать в основі словесних образів американських віршованих текстів постмодернізму.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова И.Б. Поэзия постмодернизма: штрихи к портрету // Русская словесность. – 2005. - №7. – С. 36-43.
2. Бабелюк О.А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми: Монографія. – Дрогобич: ТзОВ «Вимір», 2009. – 296 с.
3. Белехова Л.І. Словесний образ в американській поезій: лінгвокогнітивний аспект: Монографія. / Вид 2-е, доп. і перероб. – М., ООО «Звездапад», 2004. – 376 с.
4. Вол Б. Пастиш // Енциклопедія постмодернізму / В.Шовкун (пер. з англ.). – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – С. 303.
5. Гуменюк Т.К. Постмодернізм як транскультурний феномен: автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2002. – 38 с.
6. Затонский Д.В. Постмодернизм в историческом интерьере // Вопросы литературы. – М. – 1995. - №3.

7. Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М.: Интрада, 1998. – 255 с.
8. Карасик В.И. Абсурд как регулятивный концепт // Иная ментальность. – М. – 2005. – С. 44-57.
9. Кліпенгер Д. Поезія, постмодерна // Енциклопедія постмодернізму / В.Шовкун (пер. з англ.). – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – С. 312-314.
10. Киреева Н.В. Постмодернизм в зарубежной литературе. – М.: Флинта. - 2004. – 214 с.
11. Руссова С. Постмодернізм у сучасній поезії, або Набоков – автор-“трікетер” // Слово і час. – 2000. - №6.
12. BDL - The Best Daily Limerickhttp - Режим доступу: // www.jimerick.com/
13. EPR - Electronic Poetry Review – Режим доступу: // <http://www.epoetry.org/issues/issue7/poetry.htm>

Статтю присвячено з'ясуванню складників поетики нонсенсу американської поезії постмодернізму, а також дослідженню абсурдистської художньої свідомості як одного з її позамовних чинників. Визначаються маркери, які сигналізують про абсурд на вербальному та на концептуальному рівнях.

Ключові слова: поетика нонсенсу, постмодернізм, віршоване мовлення, абсурдистська художня свідомість.

Malashchuk-Vyshnevskaya N.V. The Peculiarities of Nonsense Poetics Realization in Postmodern American Poetry. The article studies the components of the poetics of nonsense in postmodern American poetry. It focuses on investigation of absurd artistic consciousness as an extralinguistic factor of poetics of nonsense. Verbal and conceptual markers of absurd are determined.

Key words: poetics of nonsense, postmodernism, poetic discourse, absurd artistic consciousness.